

optræder i forbindelse med adelens besiddelser, men oprindeligt i princippet var knyttet til kongens og hertugens gods med dets »königsfreie« militærkolonist-befolkning.

Med Störmers arbejde er vor indsigt i det ældre og højmiddelalderlige samfund vundet ganske betydeligt frem. Det er undersøgelser som Störmers for Bayern, Karl Bosls for Franken eller Franz Irsiglers merovingiske adelsstudier, der baner vejen frem mod en dybere og rigtigere forståelse af adelens og kongens rolle i disse århundreder. Nægtes skal det dog ikke, at det helt afgørende spørgsmål: samspillet mellem adels- og kongemagt fortsat ikke har fundet en fyldestgørende løsning. De Otto Brunner-Walter Schlesinger'ske teser, der lader adelens herredømme udspringe af »Hausherrschaft«, er også hos Störmer det faste holdepunkt, teser, som det efter Karl Kroeschells kritik i »Haus und Herrschaft im frühen deutschen Mittelalter« (1968) i hvert fald for ældre middelalder er helt afgørende vigtigt at tage op til fornyet debat.

Anne K. G. Kristensen

Bernhard am Ende: Studien zur Verfassungsgeschichte Lübecks im 12. und 13. Jahrhundert. Veröffentlichungen zur Geschichte der Hansestadt Lübeck hrsg. vom Archiv der Hansestadt, Reihe B. 2, Lübeck, 1975.

Med Fritz Rörig (1882-1952) og hans elever kulminerede den romantisk-hanseatiske historieforskning. Ud fra en idealistisk opfattelse om »Bürgerethos« søgte Rörig at dokumentere hansekøbmandens eminente indsats ikke blot som merkantil fagmand, men samtidig som kulturbærer, der satte demokratisk styre og fredeligt samvirke op imod grisk og krigersk fyrstemagt. Hans argumentation samlede sig om Lübeck, den første og siden den ledende tyske Østersøby. Med tilsidesættelse af de samtidige berettende kilder og med en ensidig udnyttelse af de faa dokumenter og aktstykker, der ud fra sene strukturer tolkedes ind i en retrospektiv vurdering, byggede han sin elegante og imponerende tese op om Lübeck som nyskabende handelsmetropol og korporativ borgerby, der formede og udviklede raadsforfatningen, og som omgaaende bragte økonomisk, teknisk og kulturel opblomstring til hele Østersøområdet, ogsaa de nordiske riger.

En mere realistisk opfattelse indenfor tysk historieforskning begynder nu at kunne gøre sig gældende. Allerede Philippe Dollingers *La Hanse* (1964; tysk udgave 1966) betegnedes en kursændring, og mere kyndigt har Wilh. Ebel i sine fine retshistoriske afhandlinger placeret lybsk ret i naturlig europæisk sammenhæng; bl. a. har han som svenskeren Gösta Hasselberg iagttaget og accepteret et ældre nordisk byretssystem, hvortil birkeretterne og Slesvigs gamle byret hører. Sine resultater fremstiller Ebel nu i et stort sammenfattende værk *Lübisches Recht*, af hvilket 1. bind udkom i Lübeck 1971. Lettere tilgængelig og bredere i anlæg er en dissertation af Marburg-professoren Walter Schlesingers elev Bernhard Am Ende: *Studien zur Verfassungsgeschichte Lübecks im 12. und 13. Jahrhundert*, der i 1975 er udkommet som bind 2 i serien *Veröffentlichungen zur Geschichte der Hansestadt Lübeck* hrsg. vom Archiv der Hansestadt, Reihe B.

Det er velgørende at komme fra den hidtidige Lübeck-forskning til Am Endes afhandling. De tidligere fremstillinger, der enten svævede over kilderne eller udnyttede dem ensidigt i en luftig diskussion mellem talsmænd for modstridende skoler og teorier, er her afløst af konkrete redegørelser for de vigtigste grundforhold: I 1. del beskrives først hele det relevante kildegrundlag for privilegiespørgsmaalet med de tabte og forfalskede frihedsbreve bag de kejserlige udfærdigelser af 1226 og udvikles dernæst sammenhængen af den lybske rets vækst og udbredelse efter de mange overleverede redaktioner. I 2. del behandles de konkurrerende opfattelser om byens grundlæggelse og ældre former for bystyre; alt er ordnet ind i hovedproblemer, herunder raadets opstaen og forholdet til by-

herren. I den ret korte 3. del skitseres endelig forfatterens egen opfattelse i en afbalanceret, kildenær og enkel fremstilling, der virker ret overbevisende, men som efterlader mange spørgsmaal uden sikkert svar. Dog ikke de fundamentale. Efter den fremførte analyse af kilderne er det romantiske og enestaaende ved byens opstaaen gaaet tabt. Lübecks indsats og betydning beror ikke paa et mirakel, men udvikledes som en naturlig vækst ved et driftigt borgerskabs skridtvise udnyttelse af de foreliggende muligheder.

Med fuld ret har Am Ende lagt Helmolds Slaverkrønike til grund for selve bygrundlæggelsens historie, men efter nøje prøvelse af dens vidneværdi. Den paaviste tendens for Welferne er kraftigt udnyttet, saa grev Adolf af Holstens bydannelse i 1143 er gjort mere afgørende end Henrik Løves nyanlæg i 1159. Understregningen af kontinuitet i placering, struktur og borgerskab er vel fuldt berettiget, men det er et spørgsmaal, om ikke Henrik Løves politiske indsats derved er blevet undervurderet; hertugens interesse lader Helmod komme til orde tidligt i grevetiden. Men i begge tilfælde maa Lübeck karakteriseres som et udpræget fyrsteligt byanlæg af normal nordtysk type. Dette fyrsteinstitut og denne byherremyndighed levner ikke plads for Rörigs gildeteori om det vidtskuende og forudseende vesttyske købmanskonsortium som den egentlige bygrundlægger, ej heller for nogen speciel organisation af grundejere indenfor borgerskabet eller andet oligarkisk styre, før kejser Frederik II i 1226 stadfæstede de forfalskede privilegier med den ønskede konstitution, der kom til at danne et nyt udgangspunkt for Lübecks frie forfatning og merkantile storhed. De middelalderlige byers raadsforfatning har følgelig ikke sit udspring i Lübeck. Henrik Løve kan muligvis have tildelt borgerskabet et vist selvstyre for markedsorganisationen i forbindelse med det tabte privilegium, og der nævnes nok *consules* fra omkr. aar 1200, men i begyndelsen har deres funktioner været stærkt begrænsede og underordnede fogeden, der endnu i lang tid som byherrens repræsentant var den ledende i forvaltningen.

Afhandlingen er forfatningshistorisk, men lejlighedsvis berører forf. ogsaa byens almene historie, herunder ogsaa dens økonomi og handel, der i lighed med forfatningsudviklingen skildres som en langsom men støt fremvækst. Der er ikke her tale om, at Lübeck omgaaende medfører en merkantil og kulturel fornyelse af Norden og hele Østersøområdet. Tværtimod synes lybsk ret at staa i gæld til Slesvig gamle byret, naar det gælder søretten, og ved den korte omtale af Henrik Løves privilegium for gotlænderne fra 1161 er der ikke tale om nogen lybsk dominans i Gotlandshandelen, men det fremstilles som en fortrinsvis fornyelse eller udvidelse af gotlændernes ældre rettigheder i Sachsen og indgaar som saadan i forfatterens kontinuitetsargumentation.

Det maa sluttelig anføres, at forf. har gennemført hele denne omvurdering af Lübecks ældste historie uden at omtale de nordiske historikers behandling af samme emne. Han citerer filologen Hyldgaard-Jensens sproggeografiske arbejde fra 1964, men kender tilsyneladende ikke Gösta Hasselbergs retshistoriske afhandling om *Visby stadslag* fra 1953 med dens indgaande komparation mellem nordisk og lybsk-hanseatisk ret. Litteraturlisten rummer en lang række af Wilh. Ebels arbejder, men ikke den vigtigste om Slesvig byret fra *Acta Visbyensia I* (1963). Mærkværdigt isoleret figurerer den lille *Østersøproblemer omkring 1200* (1941) tre steder i bibliografien, og dog kan forf. med sit indgaaende kendskab til Rörigs, Ebels og A. v. Brandts forfatterskaber ikke være uvidende om, at der siden er fremkommet en række ikke mindre relevante nordiske arbejder i emnet; men de lades uomtalte, ogsaa selv om de er skrevet paa tysk. Hvad grunden end kan være til udeladelse, saa bør det dog samtidig noteres, at de heller ikke synes benyttede. Am Ende har opfattelser, der ligger snublende nær, hvad nordiske forskere har fremført, men alt tyder paa, at han er kommet til sine resultater aldeles uafhængigt af dem.

Aksel E. Christensen